

Silvia Lipovská: Sídliškové nálezy stredodunajskej mohylovej kultúry v pražsko-slánskej oblasti. Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou/Ústav pro archeologii FF UK, Praha 2013. 95 stran textu, 2 grafy v textu, 102 str. katalogu lokalit a 89 map v příloze.

Mohylové kultury střední doby bronzové u nás byly donedávna obecně považovány za málo známé; v posledních dvaceti letech lokalit výrazně přibýlo a postupně vycházejí i publikace, které výrazně posouvají stav poznání; přece však mu zůstáváme ještě dost dlužni. Problematika sídlení těchto kultur je jedním z nejživějších okruhů otázek a předložená práce přispívá k jejich řešení shromážděním základních údajů o pramenném fondu z intenzivně osídleného regionu středních Čech, což je nezbytnou podmínkou dalšího bádání. Dodatečně došlo ke změnám oproti původnímu záměru – ukázalo se, že nálezy z Hřebče, předběžně datované do střední doby bronzové, které měly být zpracovány jako konkrétní ukázka sídlištní situace, jsou ještě starobronzové, a nebyly tedy do práce zařazeny; S. Lipovská vyvázila tento posun rozšířením studované oblasti na celé střední Čechy (v rozsahu Středočeského kraje a Prahy), což se ukázalo jako praktické a užitečné. Podstatněji situaci zkomplikovalo její náhlé rozhodnutí přihlásit se k nejbližšímu termínu obhajoby zhruba měsíc před srpnovým termínem odevzdání bakalářské práce, přičemž podle mých vědomostí v té době stav zpracování odpovídal reálné možnosti úspěšné obhajoby v únoru 2014. V tomto posudku mi nezbývá než vycházet z předložené podoby a obsahu práce.

Text má logické členění, obsahuje náležitosti odborného pojednání. V Úvodu autorka představuje východiska a postup práce a vysvětluje změny oproti zadání. Poté předkládá přehled stavu poznání mohylových kultur s důrazem na středodunajskou větev – terminologie, periodisace, vznik a vývoj. (Autorka se přidržuje tradičního dělení mohylových kultur, s čímž souhlasím, protože návrh koncepce jednotné mohylové kultury v Čechách není podle mého názoru vhodným řešením problému, který se jeví spíše jako terminologický než kulturně historický. Sloučení kultur aplikované v 5. svazku APČ také komplikuje využití údajů tam uvedených.) Dále se již S. Lipovská podrobněji soustředí na problematiku sídlišť, samostatné podkapitoly jsou věnovány pohřbívání, sakrálním objektům („kultovním areálům“) a depotům. V kapitole o sídlištech se dopouští neopatrných myšlenkových postupů, které by, kdyby si uvědomila znalosti z literatury, sama identifikovala jako chybné (např. s. 14 „Rovinné sídliště mohou mít rovnaké znaky ako sídliště česko-falckej mohylovej kultúry.“, o nichž pak dále hovoří - přitom jednak jde o přírodopisně odlišný region, ponecháme-li stranou odlišnost kulturních skupin, a jednak zjištění středočeských poměrů mělo být vlastně výstupem její práce. Přebírá-li z literatury tvrzení, že „V Čechách máme zo sídlišť zväčša len útržkovité doklady vo forme jednotlivých zachytených jám, preto je ťažké na základe niekoľkých sídlišť s obydliami zovšeobecniť predstavu o celkovej podobe osady (*Jiráň [red.] 2008, 89*).“, není jasné, o která sídliště by mělo jít. Věta „Nenapomáhajú nám k tomu ani moravské sídliště s obytnými stavbami, pretože ešte žiadne nebolo preskúmané komplexne (*Stuchlík 1993, 274*).“ se opírá o stav poznání před objevem Olomouce-Slavonína, který přitom autorka zná a tamní nálezy o něco níže popisuje i s vědomím možného regionálně kulturního rozdílu; jestliže považovala za vhodnou paralelu západočeské osídlení, bylo by ještě spíše nasnadě hledat inspiraci v kulturně bližším prostředí moravském. Zařazení Přítluk do partie o „facii“ (= středomoravské) je možná spíše projevem zmatenosti než zeměpisných neznalostí. V každém případě by bylo na místě pracovat s původními publikacemi, které jsou běžně dostupné (nejen Slavonín, ale ještě spíše Bezměrov), než se sekundární literaturou.

Následuje klasicky koncipovaný přehled hmotné kultury, zpracovaný rovněž na základě odborné literatury; autorka se snaží shrnout dosavadní poznatky a rozšířit tak základ položený před půl stoletím A. Benešem (1959). Často přitom vychází ze starší literatury, což by bylo v pořádku, kdyby ji ovšem doplnila novějšími publikacemi. Např. na s. 20 u keramických depotů z Moravy nestačí citovat PDM, vyšla-li studie H. Palátové a M. Salaše z r. 2002, kterou navíc autorka zná a jinde cituje; chronologii keramiky je neopatrně opírat jen o studii A. Beneše z r. 1959, když se od té doby mohla několikrát změnit; to ještě více platí o bronzových artefaktech, kde autorka byla upozorněna na starší studii V. Furmánka 1973, zná publikaci moravských depotů M. Salaše 2005 a zcela správně, ačkoli přece jen nad úroveň bakalářské práce by bylo aplikovat PBF. Autorka vůbec častěji nedůsledně používá a cituje práce, které přitom zná (tak na str. 31 cituje správně práce o jeskyních, které však nepoužila v příslušné partii na s. 16; o odstavec výše pracuje s Encyklopedií hradišť v Čechách – proč pro Moravu a Slezsko nevyužila obdobného svazku a čerpá pouze z PDM?). Zčásti je to jistě následkem psaní ve spěchu, to však nemůže být omluvou.

Kap. 3 se již věnuje studované oblasti; autorka nejprve seznamuje s přírodním prostředím (dosti stručně, poněkud nesystematicky), dějiny bádání jsou naopak zpracovány zevrubně a solidně. Kap. 5 je již průvodním textem k mapám osídlení a jejich analýze. Bohužel je na ní patrný nedostatek času; zejména text kap. 5.1 a 5.5 působí útržkovitě a nehotově. V úvodu postrádám souhrnnou informaci o nalezištích ve studované oblasti, zejména o jejich počtu celkovém (je až v Závěru) a o počtech dílčích podle různých sledovaných znaků (ve vazbě na katalog). Zásadní slabinu má mapová příloha: autorka ve snaze vyhnout se nepřesnostem zanesla do map pouze přesně lokalizované nálezy, což na druhou stranu, jak sama konstatuje (s. 36), zkresluje celkový obraz a snižuje vypovídací schopnost map osídlení – v tomto měřítku by se vyplatilo (třeba i graficky odlišnou formou) zanést do mapy také nálezy lokalizované pouze na k. ú. Mapy jsou také poměrně malé, bylo by lepší věnovat každé z nich celou stránku – přitom mapy 1a, b a

2a, b jsou celkem zbytečné, stačila by souhrnná mapa 3a, b (u ní je nesrozumitelná legenda – co je AV a Z?; legenda se ostatně umísťuje buď do obrázků, nebo přímo do popisků), vyplatilo by se i potlačit barevnost podkladu. Rozdělení fází v mapách 4 – 7 nepůsobí logicky a opět se zdá, že by jejich funkci dobře zastala samotná mapa 8. Postrádám zde znázornění distribuce různých druhů nalezišť. Následující výřezy map s vyznačením lokalit představují velký objem vynaložené práce, opět škoda, že nebyly konsultovány v rozpracovanosti – způsob vynesení formou obdélníků není šťastný, vyobrazení je navíc nejednotné – u některých lokalit jsou použity výřezy z katastrálních map s technicky dosti neuměle zakresleným rozsahem sond (nikoli rozsahem středobronzových nálezů); při větším počtu lokalit ve výřezu je obdélníky nutno rozlišit čísly. Jaký má smysl do samostatné mapy vyznačovat Kolín jako lokalitu v rozsahu celého města (mapa 25)?

V kap. 5.4 se již začínají projevovat výsledky zdánlivě nevďěčné mravenčí práce. Výpověď grafu č. 1 (souběh osídlení) je pozoruhodná, i když nikoli překvapivá. Dobrým postřehem je nedostatečné odlišování mohylových nálezů od knovízských, jakkoli příčina netkví ani tak v materiálu, jako spíše v terminologii a v konstrukci periodisace knovízské kultury. Kap. 5.6 obsahuje přínosnou obecnou charakteristiku sídlišť sledované kultury na základě současného stavu poznání. Škoda, že posouzení jejich vztahu k přírodnímu prostředí zůstalo pouze torsem (kap. 5.5).

Samostatným problémem je katalog lokalit (str. 59-160). Jeho sestavení bylo náročné, ocenit je třeba důraz na kritiku pramenů (str. 45, aplikaci v praxi bohužel nebylo již až na výjimky možno posoudit), nebyl však bohužel včas konsultován, proto má nevhodnou a obtížně použitelnou stavbu. Strukturu hesla (v úvodu ji kvalitně a podrobně vysvětluje) převzala autorka z ADC (VVČ), ta se však hodí pro evidenci výzkumů, nikoli nalezišť. Záznamy obsahují často nadbytečné a nepotřebné údaje. Rozdělení katalogu na části podle způsobu zjištění nálezů (princiálně nejhůře je vymezena část Náhodné nálezy... atd.) pak trhá pramennou základnu do neorganicky vytvořených skupin a znemožňuje pracovat s ní jako s celkem; vhodně postavená databáze by umožnila pomocí filtrování sledovat jednotlivé charakteristiky bez deformace celku. Znovu promyslet by potřebovala i metoda slučování lokalit.

Závěr se snaží stručně uzavřít práci a představit výsledky, bohužel je z něj opět patrné, že všechn čas a energie byly spotřebovány na shromáždění a utřídění dat a na jejich důkladný rozbor a vyhodnocení již nezbylo. Obsahuje několik zajímavých postřehů, které nicméně vyžadují ještě diskusi a hlubší prozkoumání. Označení „sídelně geografická analýza“ je značně nadnesené – výstup takové analýzy bych si představovala jinak než jako odstavec na osm řádků (přiložené mapy jsou pouze náznakem toho, co by zde mělo být). Stejně tak přišlo zkrátka posouzení stavu poznání podoby mohylových sídlišť – pojednání o konkrétních lokalitách je stručné a má charakter soupisu, dokladům prostorového uspořádání nálezů se autorka nevěnovala, v příloze není jediný plán výzkumu (popř. ani není uvedeno, kolik jich vůbec existuje). Závěrečné konstatování je tristní, jestliže část toho žádoucího budoucího výzkumu měla být již předmětem předložené práce.

Soupis literatury (str. 49-55) je dostatečně rozsáhlý a obsahuje rámcově všechnu relevantní literaturu, ve většině položek jsou však formální chyby (nesprávné citování svazků, čísel a ročníků, chybějící údaje, překlepy a chyby v interpunkci). Citační odkazy v textu jsou formálně většinou v pořádku, nepravidelně je používána kursiva (podle standardu AR), občas chybí číslo stránky v případech, kde by skutečně mělo být. Na více místech zůstalo omylem „*Jiráň a kol. 2008*“ místo správného „*Jiráň [red.] 2008*“. Kapitola v PDC neměla být citována „*Pleiner et al. 1978*“, nýbrž pode jménem svého autora, tak jako to autorka správně má u PDM (souhrnná citace PDC ostatně v soupise docela chybí). Odkazuje-li se na více publikací, řadíme je chronologicky od nejstarší.

Formální úpravě práce nelze celkem nic vytknout (jen na s. 54 náhle kolísá velikost písma). Text má odpovídající grafické řešení. Vyobrazení jsou v nevyrovnané technické kvalitě – většinou odpovídají standardu, ale místy je proveden zakres červenou barvou zřejmě v programu „Malování“, velmi hrubě a nepravidelně, což neodpovídá požadavkům na úroveň odborné ilustrace.

Po stránce jazykové je práce na přijatelné úrovni. Text trpí častějšími slohovými nedostatky (zejména opakování slov), vyskytují se překlepy a drobné chyby (hojně v interpunkci – chybí čárky a tečky; s. 21 „rozvetvené“ hrdlo džbánu, s. 26 „Praha-Vlkovice“). Místy se autorka vyjadřuje neobratně až školácky anebo oborovým žargonem. Většinu z těchto nedostatků lze nepochybně jako obvykle připsat spěchu a nedostatku času na kontrolu při dokončování práce.

V celé práci je patrná velká píle a úsilí, schopnost pracovat s literaturou a uvažovat o faktech. To vše je však fatálně degradováno opakujícími se případy nedomyšlenosti, nedůslednosti, nekoordinovanosti, způsobenými spěchem při studiu, psaní a také při konzultacích, odbývaných většinou narychlo po e-mailu na poslední chvíli, kdy již u vědomí blížícího se termínu odevzdání nebyl čas a prostor pro řádnou reflexi jakkoli závažných připomínek. Předložený elaborát je polotovarem, který by přitom po několika málo měsících další práce a diskusí mohl vyrůst v dobrý a dále použitelný výstup, jaký česká archeologie skutečně potřebuje.

Předložená práce podle mého názoru i přes vytčené nedostatky v principu splňuje nároky kladené na bakalářskou práci a proto ji doporučuji k obhajobě. Nemohu ji však při nejlepší vůli hodnotit lépe než známku dobře a i zde jsem na rozpacích; rozhodnutí, zda práci přijmout či vrátit k přepracování, ponechávám na komisi.